

Повторення вивченого

Складне речення, його ознаки

Складне речення - це

- Речення, яке складається з **двох і більше граматичних основ**.
- Тобто, **складним** називається речення, утворене з **двох або більше простих**, об'єднаних в одне ціле за змістом та інтонацією.
- Наприклад:
 - 1.*Не хочу я, щоб знов пекла мене війна в журбі.*
 - 2.*Добре знати зимою, що знов навесні ти побачиш обличчя трав, які повмирали під саваном білих снігів.*

Завдання 1

- *Спишіть речення. Підкресліть в них граматичні основи. Визначте, які з речень є простими, а які складними.*
- **1.** Біля дороги росте височезна тополя.
- 2.** Сьогодні зранку йшов дощ, він нагадав мені про осінь.
- 3.** Сріблястий іній покриває трави, але на зиму ще рано чекати.
- 4.** Відірваний від землі листок кружляв у повітрі.
- 5.** Уже світає, проте туман ховає це від нас.

- Види зв'язку в складних реченнях: безсполучниковий і сполучниковий.
- Якщо прості речення в **складному** поєднуються лише інтонаційно, таке речення називається **безсполучниковим**.
- Якщо прості речення поєднуються в **складному** за допомогою сполучників чи сполучних слів, таке речення називається **сполучниковим**.
- Залежно від типів сполучників (сполучники сурядності чи сполучники підрядності), які з'єднують частини складного речення, сполучникові речення поділяються на **складносурядні** та **складнопідрядні**

Складне речення

Сполучникове		Безсполучникове	З різними видами зв'язку
складносурядне	складнопідрядне		
Настане час - і піде все в архів (Л. Костенко).	Нехай ще раз послухаю, як те море грає (Т. Шевченко).	Защебетав соловейко - пішла луна гаєм (Т. Шевченко).	Там повен двір любистки, цвітуть такі жоржини, і вишні чорноокі стоять до холодів (Л. Костенко).

Складносурядне речення:

- У складносурядному реченні частини, що мають свої синтаксичні центри, **відносно рівноправні**. Вони поєднуються між собою **сполучниками сурядності** *і, та, а, але, проте, зате, однак, все ж, або, чи (=або), або...або, чи...чи, то...то*.

1. *На сизих луках **скошено** траву, **і літо** буйне в береги **ввійшло**.*

(М. Рильський.)

2. ***Можна розділити** на сто частин яблуко, **але не можна розділити** Землю.* *(І. Жиленко.)*

3. ***Або не сокіл я, або спалила мені неволя** крила.* *(Леся Українка.)*

Складнопідрядне речення:

- У **складнопідрядному** реченні одна частина **головна** (від неї ставиться питання), а друга—**підрядна** (вона відповідає на поставлене питання).

Підрядна частина до головної **приєднується**:

а) сполучниками підрядності *що, як, бо, щоб, якщо, якби, чи, коли б, аби, раз, ніби, наче, немов, ніж, хай, хоч, чим... тим, так що, як тільки, після того як, для того щоб, з тим щоб, тому що, через те що, завдяки тому що, в зв'язку з тим що, дарма що, незважаючи на те що;*

б) сполучними словами (які є водночас і членами речення) *хто, що, який, чий, котрий, скільки* (відносні займенники), *як, наскільки, де, куди, звідки, коли, відколи, доки, поки, щойно, чому, навіщо* (прислівники).

1. Ніколи в бурі **не загине**, [хто?] **хто** [підмет] Прометея **має** дух.

(В. Сосюра.)

2. **Той**, [хто?] **що** [підмет] **занепав** духом, уже **не страждає**. (Д. Павличко.)

3. Людині **треба**, [що?] **щоб** її **робота залишалася** після неї **жити**. (Ю. Яновський.)

4. Мій **час пливе** так тихо-тихо, [як?] **як** [обставина способу дії] **по ставку пливе листок** сухий. (Леся Українка.)

Безсполучникове речення:

- У складному безсполучниковому реченні частини, що мають свої синтаксичні центри, поєднуються між собою **без сполучників**.
 1. **Ми чорні гори перегорнем, ми вдарим** серцем в мур зажур.
(І. Драч.)
 2. **Настане літо; жовтий цвіт укриє** липу до вершини.
(Я. Щоголів.)
 3. **Трапиться слово** зрадливе — геть його, сину, **гони!** (Б. Олійник.)

Складні синтаксичні конструкції:

- У складній конструкції частини поєднані впереміш **сурядним, підрядним і безсполучниковим зв'язками**.
 1. *Вітер промчав, улігся, і [сурядний зв'язок] надріччя взялося сивиною: [безсполучниковий зв'язок] підіймався туман. (Григорій Тютюнник.)*
 2. *Орел ширяв над моєю головою, і [сурядний зв'язок] я уявив, як [підрядний зв'язок] він придивляється до мене злими очима. (Р. Іваничук.)*
 3. *Сон літньої ночі колись мені снівся, [безсполучниковий зв'язок] коротка та літня нічка була, і [сурядний зв'язок] сон був короткий, — [безсполучниковий зв'язок] він хутко змінився і зник, як [підрядний зв'язок] на сході зоря розсвіла. (Леся Українка.)*

Алгоритм визначення виду речення

Завдання 2

- Випишіть порядкові номери речень у три колонки: 1 – складносурядне речення; 2 – складнопідрядне речення; 3 – безсполучникове речення.
- 1. Проходив дощ, а потім було зимно (Л. Костенко). 2. Учора тут ще басувало літо, тепер дивися: молода зима! (М. Вінграновський). 3. Або не сокіл я, або спалила мені неволя крила (Леся Українка). 4. Христя, щоб як-небудь скоротити час, почала вишивати сорочку (Панас Мирний). 5. Людська душа втрачає дивоцвіт, коли любов її не зігріває (Г. Васильченко). 6. Несподіваний ривок — і ми відриваємося від землі (А. Шиян). 7. Сонечко зайшло, і надворі почало вже темніти (І. Нечуй-Левицький). 8. Люблю людей землі своєї, бо й я землі своєї син (В. Сосюра). 9. Піднімаються грози на тлі вечорів, у тих грозах серця позливались громами (М. Вінграновський).

«Так» чи «Ні»

- 1. Складне речення складається з однієї граматичної основи?
- 2. Складна синтаксична конструкція поєднує різні види зв'язків?
- 3. Існує два види зв'язку у складних реченнях: безсполучниковий та сполучниковий?
- 4. Сполучникові складні речення поділяються на єднальні та протиставні?
- 5. Частини складнопідрядних речень рівноправні між собою?
- 6. У безсполучниковому реченні можемо виділити головну та підрядну частини?